

- складання тестових завдань із певної теми;
- підготовка рефератів, повідомлень тощо;
- виконання індивідуальних початково-дослідних завдань;
- виконання курсових, дипломних, магістерських робіт;
- самостійне опрацювання окремих тем з курсу;
- написання есе на тему: «Підручник для початкової школи. Яким йому бути?» тощо.

Таким чином, підготовка студентів до організації роботи з підручником передбачала певну поетапність її реалізації — пропедевтично-мотиваційний, інформаційно-діяльнісний та операційно-змістовий етапи, на кожному із яких використовувалися відповідні форми організації навчання та спеціальні методи і прийоми, що у взаємозв'язку забезпечували формування основних компонентів готовності до зазначеного виду діяльності — мотиваційного, змістового та процесуального. Розроблена методика була апробована у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Подальшого дослідження потребує розробка дидактико-методичного забезпечення кожного із виокремлених етапів підготовки майбутніх студентів до використання підручника у початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Методы стимулирования учебной деятельности школьника / Ю. К. Бабанский // Советская педагогика. — 1980. — № 3. — С. 99–106.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. — М.: Политиздат, 1975. — 304 с.
3. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: навчальний посібник. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. — 337 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — М.: Просвещение, 1989. — Т. 2. — 596 с.
5. Тальзина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Тальзина. — М.: Педагогика, 1975. — 343 с.
6. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 437 с.

УДК 371.13:004

Любов ПСТУХОВА

ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено дидактичний аналіз авторської моделі формування інформатичних компетентностей у майбутніх учителів початкової школи. Автор розкриває особливості організації навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

В статье осуществлено дидактический анализ авторской модели формирования информатических компетентностей у будущих учителей начальной школы. Автор раскрывает особенности организации обучения с использованием информационно-коммуникационных технологий.

The article opens up the didactic analysis of authorial model of formation informative competences in future teachers of primary school. The author exposes the features of organization the studying with the use of informative-communicative technologies.

На сучасному етапі розвитку суспільства посилюються позиції демократичної взаємодії, співробітництва, творчості. Ми розділяємо думку ряду дослідників у галузі підготовки педагогічних кадрів у тому, що педагогічну професію можна опанувати лише на індивідуально-творчому рівні. При цьому доцільно, на наш погляд, розглядати і особистість вчителя-практика, і майбутнього вчителя як персоніфікації нормативної діяльності, як носіїв

певних загальнолюдських цінностей, як суб'єктів, здатних реалізувати в педагогічній професії свої способи життєдіяльності, готовність визначати педагогічні завдання і брати відповідальність за їх розв'язання, а також виходити за межі нормативної діяльності. Це, у свою чергу, вимагає розробки сучасних форм, методів і технологій формування професійної компетентності, зокрема студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів — майбутніх учителів.

Метою статті є аналіз авторської дидактичної моделі формування інформатичних компетентностей у майбутніх учителів початкової школи.

Слід зазначити, що практика підготовки таких учителів, зокрема формування їх інформатичних компетентностей, не відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства. Грунтуючись на відповідних науково-концептуальних вихідних положеннях, нами розроблена дидактична модель формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи (рис. 1).

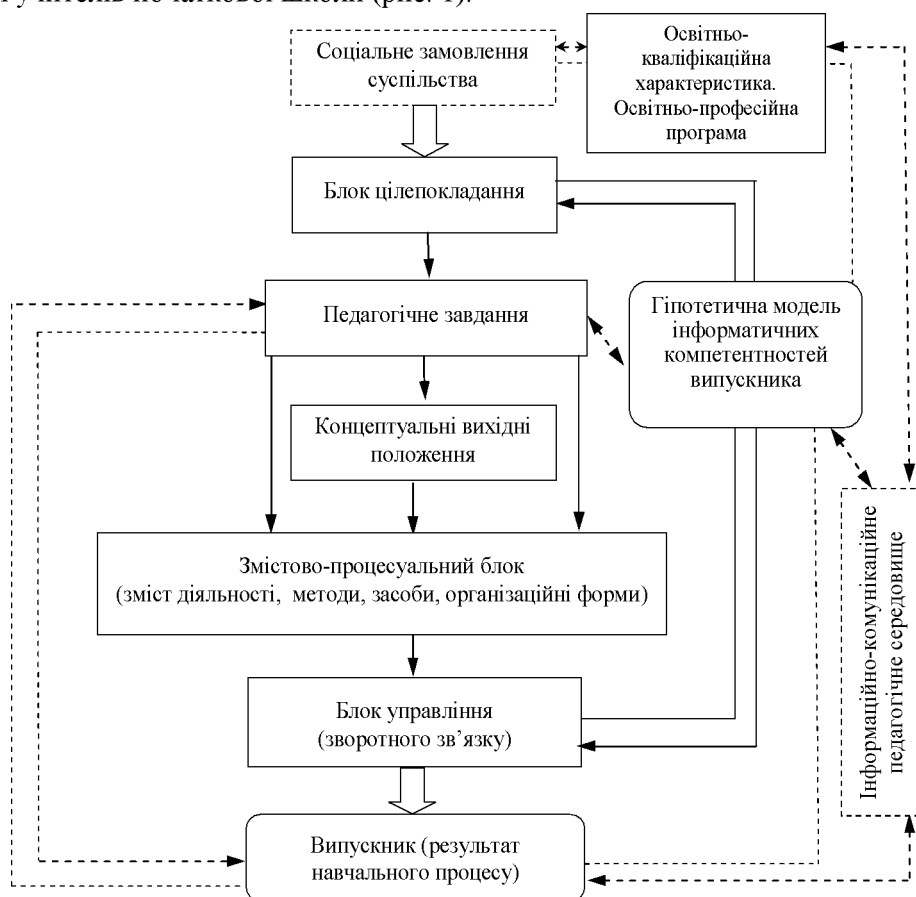

Рис. 1. Дидактична модель процесу формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи

Структурування дидактичної моделі не виходить за межі існуючого репродуктивно-ілюстративного характеру організації навчального процесу в умовах класно-урочної системи, вимагає дотримання відповідної логіки організації формування інформатичних компетентностей. Вона складається з таких основних компонентів: соціальне замовлення суспільства, освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма (нормативна частина), блок цілепокладання, педагогічне завдання, концептуальні вихідні положення, змістово-процесуальний блок, блок управління, гіпотетична модель інформатичних компетентностей випусника, інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, випусник. Усі ці компоненти взаємопов'язані між собою. Так, соціальне замовлення суспільства формує блок цілепокладання, у якому визначаються виховна,

розвивальна і навчальна цілі. Відповідно до цілей формулюються педагогічні завдання, які, у свою чергу, зумовлюють вибір вихідних концептуальних положень — закономірностей, принципів, сучасних підходів, на основі яких будується педагогічний процес. Змістово-процесуальний блок визначає зміст, методи, засоби та форми організації діяльності студентів. Блок управління (блок зворотного зв'язку) передбачає діагностування, прогнозування, організацію, моніторинг і корекцію результату.

Підготовка студентів до використання інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності не може обмежуватися тільки засвоєнням інформатичних знань, прикладних умінь і навичок, а повинна супроводжуватися формуванням гуманістичного світогляду та відповідальної життєвої позиції, особистим сприйняттям загальнолюдських і культурних цінностей, розумінням власної відповідальності за результати своєї діяльності. Наяву розрив між цілями освіти, її змістом, організацією, рівнем професійної освіти і компетентністю педагогів.

Зауважимо, що дидактична модель не є статичною через введення трьох нових компонентів: нормативна частина, гіпотетична модель інформатичних компетентностей випускника, інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище. Ці компоненти розташовані та поєднані з іншими блоками таким чином, щоб забезпечити максимально швидке й адекватне оновлення всіх інших елементів у процесі постійних змін знань і технологій, які продукуються цивілізацією і, як наслідок, постійно змінюють соціальне замовлення суспільства та вимоги до головного результату діяльності ВНЗ — його випускників. Таким чином, через постійну взаємодію компонентів забезпечується постійне й адекватне оновлення гіпотетичної моделі інформатичних компетентностей випускника. Зрозуміло, що критерієм ефективності дидактичної моделі є рівень відповідності між результатами навчального процесу та гіпотетичною моделлю випускника, яка в межах існуючої дидактичної моделі закладає підвалини не тільки для виявлення, але й трансформації у нову дидактичну модель.

У цьому процесі забезпечується реалізація філософського принципу «заперечення заперечення», коли у надрах старої моделі визріває нова, яка відповідає потребам суспільства. Це, на наш погляд, гарантує, що випускник ВНЗ оволодіє компетентностями, у тому числі й інформатичними, які повністю відповідають очікуванням дітей, батьків і суспільства загалом.

Через традиції ВНЗ готувати вчителя-практика, до школи продовжують приходити люди, які здебільшого стурбовані предметом викладання, а не педагогічними проблемами, а відтак дитина як людина і як особа залишається поза професійним полем. Тому особливу увагу необхідно приділити становленню особистості майбутнього педагога, формуванню в нього культури педагогічного мислення, заснованого на глибокому теоретичному осмисленні як педагогічної, так і соціальної дійсності, усвідомленні закономірностей і принципів педагогічного процесу, на передбаченні результатів діяльності. Тільки в цьому випадку майбутній професіонал виявиться здатним до проектування та моделювання освітніх процесів, побудови суб'єкт-суб'єктної співпраці з учнями.

Одним із ключових компонентів дидактичної моделі формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів є змістово-процесуальний блок (рис. 2). Його структура базується на дотриманні логіки засвоєння понять у галузі ІКТ: від наявного стану їх розвитку до сформованості інформатичних компетентностей. Цей процес здійснюється поетапно в рамках ціннісного поля і стимулює поступове сходження студентів на вищий рівень їхнього інформатичного розвитку. Організація поетапного впливу в межах згаданого простору забезпечується врахуванням специфіки розвитку людини у віці 17–25 років, що відповідає періоду пізнього юнацтва та ранньої зрілості, дії комплексу суб'єктивних і об'єктивних чинників, а також розробкою педагогічно-доцільних вимог, реалізація яких гарантує поступальність у процесі формування інформатичних компетентностей.

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Перший — підготовчий етап — спрямований на вирішення завдань діагностики рівня сформованості знань, умінь і навичок у галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою другого — діяльнісно-розвивального етапу — є організація самого процесу опанування необхідним об'єктом змістового матеріалу; формування здатності адекватно

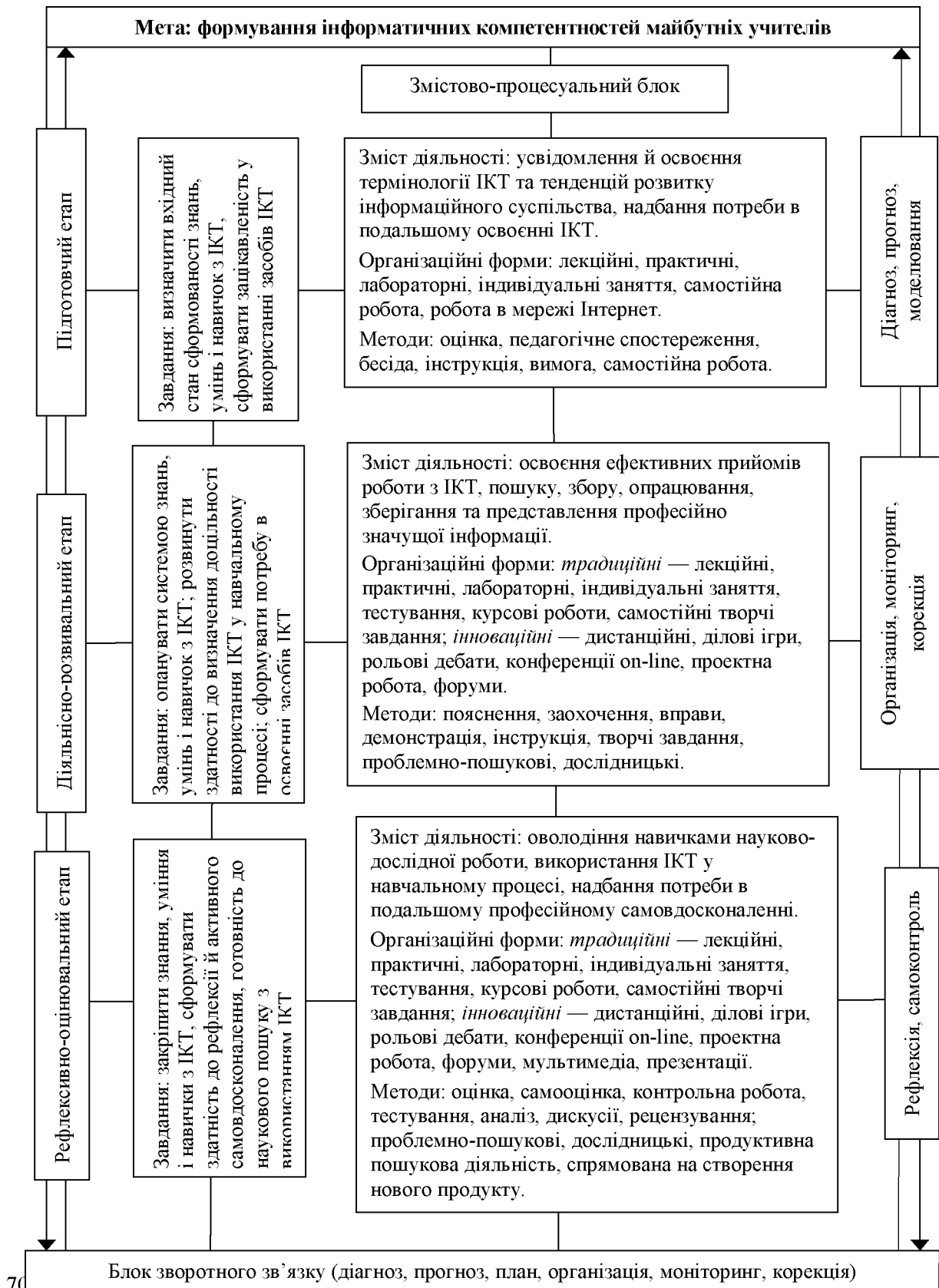

Рис. 2. Змістово-процесуальний блок дидактичної моделі формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи

сприймати, розуміти й оцінювати педагогічні програмні засоби, уміння співвідносити можливості програмного засобу з можливими ситуаціями його доцільного використання, знаходити зв'язки між можливостями ІКТ та матеріалом з різних дисциплін; вироблення потреби у вдосконаленні навичок пошукової роботи та використання мережних технологій.

Завданнями третього — рефлексивно-оцінюваного етапу — було опанування системою знань, умінь і навичок з ІКТ, розвиток здатності до визначення доцільності використання ІКТ у навчальному процесі, формування потреби в освоєнні засобів ІКТ.

Закріплення й узагальнення результатів попереднього навчання за експериментальною технологією, а також сформованість здатності до рефлексивно-оцінювальної діяльності передбачає організацію самоконтролю та взаємоконтролю студентів, самооцінки, самотестування, оцінювання власних досягнень, ерудиції тощо.

Щодо наповнення основних блоків змістово-процесуального модуля формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів, варто зазначити, що на підготовчому етапі зміст діяльності розширюється за рахунок введення й освоєння нової термінології, пов'язаної з інформаційно-комунікаційними технологіями, а також формування уявлень про інформаційне суспільство не просто як про суспільство, де головним чинником розвитку стає створення нових знань, а й прогностичного розуміння, що, на нашу думку, забезпечує не лише усталену зовнішню мотивацію, а й внутрішню щодо потреби в постійному, протягом подальшого життя, освоєнні цифрових і мережних технологій.

Стосовно організаційних форм, то, разом із традиційними (лекції, лабораторні, практичні, індивідуальні заняття), вважаємо за доцільне забезпечити роботу Інтранету ВНЗ і глобальної мережі Інтернет. Щодо основних методів, які варто використовувати на цьому етапі, вважаємо за доцільне залишити такі традиційні як оцінка, педагогічне спостереження, бесіда, інструкція та інші, оскільки не був реалізований наступний етап, покликаний забезпечувати ефективне використання інноваційних методів.

На діяльнісно-розвивальному етапі в контексті визначення змісту діяльності виокремлюємо освоєння ефективних прийомів роботи з даними, інформацією, знаннями, представленими в цифровій формі і розташованими в локальних і глобальних мережах. Акцентуємо увагу на процесах пошуку, збору, збереження, опрацювання та презентації професійно-значущої інформації. Поряд із традиційними організаційними формами пропонуємо застосування інноваційних: дистанційні, ділові та рольові ігри, дебати, форуми, on-line- та off-line-конференції. При цьому пропонуємо природну інтеграцію інноваційних форм із традиційними. Наприклад, завдяки можливості розміщення на сайті ВНЗ лекційних матеріалів з певного навчального курсу студент може завчасно підготувати незрозумілі йому питання до викладача і поставити їх у процесі лекції. Викладач має можливість сконцентрувати увагу на розгляді вузлових питань, організувати обмін думками, дискусію, дати відповіді й обговорити питання, які ставлять студенти, оскільки немає необхідності робити тотальне конспектування. Організація позалекційної самостійної роботи може бути сконцентрована на вивченні креативних питань курсу.

На другому етапі, завдяки цілеспрямованій діяльності з інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем, ми можемо застосовувати такі інноваційні методи, як проблемно-пошукові, дослідницькі та інші. Створюється фактично необмежений доступ студентів до даних та інформаційних інновацій у локальній і глобальній мережах.

Необхідно зазначити, що на третьому, рефлексивно-оцінювальному етапі, зміст діяльності полягає у формуванні й оволодінні навичками науково-дослідницької роботи, пов'язаної із пошуком, збереженням, опрацюванням, представленням і захистом результатів науково-дослідницької роботи. Окрім цього, до змісту діяльності необхідно віднести не

тільки фрагментарне, а й постійне використання ІКТ у навчальному процесі, яке набуває форми потреби в постійному, упродовж усього життя професійному самовдосконаленні.

Організаційні форми на цьому етапі передбачають, окрім традиційних (лекційні, практичні, семінарські, лабораторні, індивідуальні заняття), використання дистанційних елементів навчання, забезпечення на професійному рівні забезпечити мультимедіа презентацій, а також пов'язаних з цим on-line- і off-line-конференцій. Важливим аспектом цього етапу є застосування поряд з традиційними методами (оцінка, самооцінка, контрольні роботи тощо) продуктивно-пошукових, що спрямовані на створення власного креативного продукту, який після цього необхідно публічно презентувати та захистити.

Для забезпечення динамічного й ефективного функціонування цієї моделі існує блок зворотного зв'язку (діагноз, прогноз, план, організація, моніторинг, корекція), який забезпечує постійне оновлення контентів, головних компонентів цієї структури.

Вивчення досвіду застосовування дисциплін загальнопедагогічного циклу у професійній підготовці майбутніх педагогів виявило відсутність активних методів розвитку їхнього професійного мислення. Йдеться про те, що засвоєння знань само по собі призведе до становлення професійної компетентності випускників ВНЗ. Процес формування вмінь, необхідних майбутньому вчителю для професійної діяльності з використанням засобів ІКТ, підпорядкований принципу ієрархії рівнів: студент не може перейти на наступний рівень, не засвоївши вміння попереднього [4].

Доцільною, на нашу думку, є порівнева класифікація вмінь:

– *базові вміння* — включають уміння користувача персональним комп'ютером, тобто вміння студентів використовувати для забезпечення інформаційно-комп'ютерної діяльності апаратне, системне та прикладне програмне забезпечення. Називаючи цю групу вмінь базовими, підкреслено, по-перше, обов'язковість і первинність їх формування; по-друге, вплив рівня їхньої сформованості на рівень вироблення наступних груп вмінь;

– *технологічні вміння* — охоплюють уміння вирішувати професійні завдання за допомогою засобів ІКТ за готовими зразками. Зазначені вміння мають наслідувальний характер, який реалізується через багаторазове відтворення й заучування дій та операцій, що відпрацьовуються;

– *спеціальні вміння* — включають уміння вирішувати професійні завдання за допомогою засобів ІКТ не лише за готовими зразками, на рівні відтворення, а й на рівні перетворення. Ці вміння характеризуються органічним поєднанням теоретичних положень з їх практичним використанням;

– *інтегративні вміння* — узагальнені вміння, яким притаманна властивість широкого перенесення, — вміння використовувати засоби ІКТ для вирішення широкого кола професійних завдань у нових умовах діяльності. Зазначені вміння характеризуються проявом високої форми активності та самостійності у процесі практичного використання набутих знань і попередніх вмінь, розширенням сфери пошукової діяльності у процесі оволодіння теоретичною основою вмінь;

– *поліфункціональні вміння* — їх наявність забезпечує готовність майбутнього вчителя самостійно, свідомо та раціонально організувати індивідуальну творчу професійну діяльність за допомогою засобів ІКТ у реальних умовах навчання молодших школярів [4].

Відправним пунктом в організації виховного процесу, структурування його компонентів є цілепокладання. Тому визначення мети і завдань формування інформатичних компетентностей студентів факультету дошкільної та початкової освіти, адекватних рівню інформаційного розвитку суспільства, сучасним світовим освітнім тенденціям і стандартам, вимагає серйозного наукового обґрунтування.

Змістово-процесуальний блок моделі побудовано відповідно до вимог Болонської декларації та введення кредитно-модульної технології навчання, яка базується на індивідуалізації й диференціації навчання, зміні методик навчання, використанні активних методів та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному

процесі, посиленні ролі самостійної роботи студентів. Ці ідеї суголосні твердженню Л. Виготського про те, що «вчитель з наукового погляду — тільки організатор соціального виховного середовища, регулятор і контролер його взаємодії з кожним учнем» [1, с. 192].

Розробка нормативної моделі випускника ґрунтується на вихідних положеннях Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1717 від 16. 11. 2000 р., який містить такі освітні галузі: мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, технології, мистецтво, людина і світ. Освітня галузь «Технології» передбачає розвиток особистості через залучення школярів до творчої праці, ознайомлення з основами комп'ютерної грамотності та ін. Як відомо, до державного стандарту початкової загальної освіти внесено зміни, які були затверджені колегією Міністерства освіти і науки України 20. 10. 2005 р. «Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання». Зокрема до змісту освітньої галузі «Технології», структурованої за змістовими лініями «напрями трудової діяльності», «трудове виховання і професійна інформація», «творча практика», додається ще й пропедевтика інформаційної культури, вміння поєднувати словесну, графічну, предметно-виражену інформацію у цілісні художні або технічні образи, елементи інформатики (за наявності відповідних умов).

Отже, вища школа має готувати не просто високоосвіченого спеціаліста, а працівника з нестандартним, творчим мисленням. Це можливо лише при зміні змісту й організації навчання, коли інновація освіти передбачає зміну місця студента в навчальному процесі — перетворення його з об'єкта процесу навчання в його суб'єкт.

Подальших досліджень потребує розробка дидактико-методичного забезпечення моделі формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. — М.: Педагогика, 1991. — 480 с.
2. Кинелев В. Использование информационных и коммуникационных технологий в среднем образовании. Информационный меморандум / В. Кинелев, П. Коммерс, Б. Коцик. — М.: Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям (ИИТО), 2005. — 24 с.
3. Смирнова-Трибульская Е. Н. Основы формирования информатических компетентностей учителей в области дистанционного обучения: монография / Е. Н. Смирнова-Трибульская. — Херсон: Айлант, 2007. — 704 с.
4. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи: дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / О. М. Снігур. — К., 2007. — 335 с.

УДК 371.124:372.4

Ольга КОМАР

АВТОРСЬКА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкривається зміст авторської підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології у майбутній професійній діяльності. Подано та охарактеризовано модель готовності та сама методика підготовки студентів до застосування інтерактивної технології при навчанні молодших школярів.

В статье раскрывается содержание авторской подготовки будущего учителя начальной школы к осуществлению обучения младших школьников за интерактивной технологией в будущей профессиональной деятельности. Наведена и объяснена модель готовности и сама методика подготовки студентов к применению интерактивной технологии.

The article reveals the essence of author's training of the primary school teacher for the use of interactive technology in his/her professional activity. The model of readiness and the methodology of students' training for the use of interactive technology in the primary school are presented and analyzed.